

רחל שקלובסקי:

ערך ההינתקות, ערך המגע

מאמר לזיכרו של ז'ורז' סימנון

ספריו הרבים של ז'ורז' סימנון הם ספרים גבריים מאוד. הוא הריץ כהשגלן היה שחור שלם, שבו נחרתי להתרבו כרשימה זו, שתורגם לעברית בידי אהרון אמיר וראה אור כהר צאת כתר ב-1980. זהו ספר גברי הן מבחינת סיגנונו, הן מבחינת התימאטיקה שלו, והן כשמתכוננים ברמויות ובאחר-החיים שהוא מתאר. קטע המציאות המתואר בספר — זה של העולם התחתון ושל צרפת תחת עול הכי כוש הנאצי — זומן התרחשות הסיפור: בהרף, בקור, בשלג מרופש — אף הם גבריים בעיני. כמו כן, גיבור הספר, פראנק פרייר מאירי בן ה-18, שמעולם לא הכיר את אביו ושואמו מנהל בביתם בתיבות קטן, הוא בחור קשוח שאיננו יודע מורא ושאין בו תודעת טוב רוע, המבקש להתנהג כגבר של ממש. באיפיונו של גיבור זה ממחיש איפוא סימנון את מה שנראה בעיניו כמדות החיים הגבריים האוטנטיים, וזאת גם כשהוא מתאר אותו כפסיכופאט צעיר, וגם כשהוא מתאר בסוף תקופת ההתבגרות שלו — העולו היה שחור הוא בין השאר רומאן-התבגרות — היינו בזמן שבו מתוודע פראנק אל ערכיו האמיתיים, הנובעים מליבו פנימה, בניגוד לערכים הקודמים שלו, ערכי העולם התחתון, שאותם סיגל לעצמו באמצעות חיקוי אורח המחשבה וצורת ההתנהגות של מבוגרים נעימים.

נוסף על כך, במרכז העלילתי של הספר עומד סיפור אהבתו של פראנק לשכנו המי בגור גרהארד הולסט, היינו סיפור של ידירות בין גברים. ידירות מסוג זה, שעיקרה מגע של נשמה בנשמה, הבנה שהיא מעבר למי לים, ואישור שנותן אדם לרעהו כמות שהוא, איננה מיוחדת אך ורק לגברים. הנסיך מיש קין של רוסטויבסקי קשור בידידות מסוג זה לגברים ונשים כאחד. גם סימנון, שהכיר את הספרות הרוסית הגדולה, מתאר בספר נודע אחר שלו, האלמנה קודאר, קשר כזה בין גבר לאשה. ככל וזאת, יש משהו במושג "הידירות בין גברים", המוציא את האפשרות של ידידות רומה בין שתי נשים או בין גבר לאשה, חוץ ממיקרים יוצאים מהכלל, והוא רווח, לצערי, גם בתורה הישראלית.

משהו מיוחד זה נמצא בספר שלפנינו, שבו הידידות של הולסט חשובה לפראנק הרבה יותר מאהבתה של ססי, בתו של הולסט, אהר בת ליבו. ולבסוף, סיגנונו הכתיבה הלאקוני תמציתי של סימנון הוא סיגנון-כתיבה גברי, שגם תואם להפליא את ארשת-הפנים האטר מה והריבור הלאקוני של גיבוריו.

אבל על אף גבריות שלטת ומקפת זו, העד לנו היה שחור איננו ספר הפונה לגברים בלבד. הקיום הגברי האוטנטי מקביל בספר זה, למותר לומר, לקיום האנושי האוטנטי ביותר, היא לאדם בכלל (האלמנה קודאר היא חיים "גבריים" כאלה), אכן, אנו מוצאים בספר זה כוונה סיפורית-מוסרית רצינית, איזו הצגה של אידיאל-חיים, ולכן, כמו-גם בשל תוכנו של אידיאל-חיים זה, שלתיאורו אפנה עתה, ספר זה של סימנון מעניין אותי במיוחד.

ערך הניתוק

עיקרה של צורת-היקום האידיאלית שסימנון מציג בספר זה היא ההינתקות. ההינתקות מכל ויקה שהיא — בניגוד, לנכסים, לרגשות — מאפשרת לאדם, לדעת סימנון, להכיר את עצמו וללמוד את התשובה לשאלה המוסרית המרכזית: למה יש ערך ולמה

ז'ורז' סימנון

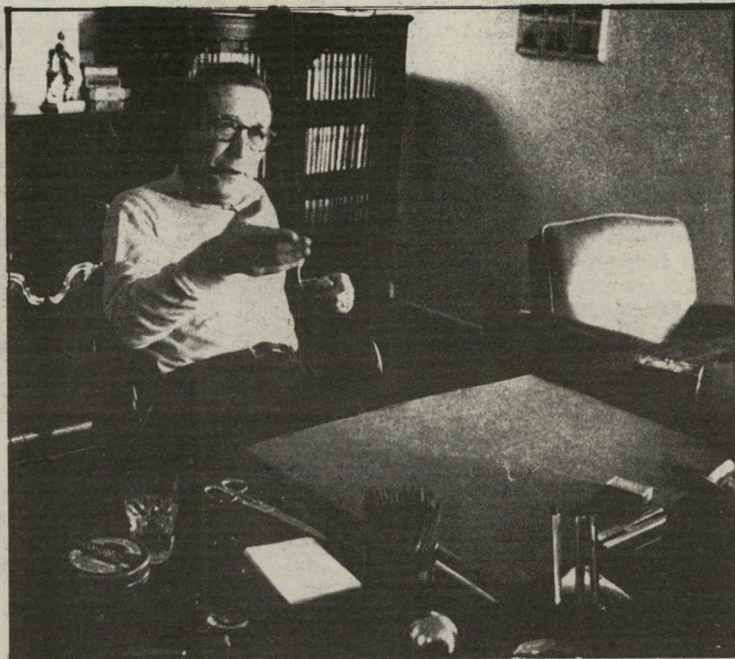
יליד ליון שבבלגיה בשנת 1903, החל את מסלולו כעיתונאי. בגיל 20 הגיע לפאריס, שבה פירסם תחת 17 שמות-עט, רומאנים מופלאים. בשנת 1930 הביאה לו סידרת-הספרים שגיבורה הבלש Maigret מוניטין בינלאומיים. בשנים שלאחר המלחמה חי בקנדה ובארצות-הברית ובשנת 1955 חזר לאירופה — תחילה לצרפת ואחר-כך השתקע בשווייץ. פירסם למעלה מ-200 רומאנים תחת שמו, ועוד מיספר לא-מבוטל בפסבדונים. ספריו תורגמו לעשרות לשונות וראו אור במיליוני עותקים. רבים מספריו — בעיקר הרומאנים הבלשיים מסידרת מאגרא — עובדו לסרטים וזכו אף הם להצלחה. בשנות חייו האחרונות כתב בעיקר סיפורי-זיכרונות וספרים בעלי אופי וידוי — עד שהחליט לפרוש מכתובה ואכן פרש ובילה את שלהי חייו בפרישות וברחוק מזרקורי הפירסומה. נפטר השנה בגיל 86.

בית שבו גידלו אותו, ואף רוצח את האשה הזקנה שטיפלה בו. לבסוף הוא מחלל, ובצורה מוזעזעת, גם את אהבתה של ססי, בתו של הולסט, שבה הוא מאוהב בכל-ידיעתו, בלי להתחשב בכאב שהוא גורם בכך גם לעצמו.

אבל המאפיין העיקרי של פראנק הוא הירי, זאב בורד". פראנק הוא הצופה הבלתי מעורב מהצד, אדם המתבונן בחיים יותר מש" הוא משתתף בהם. ררך קיום זו מומחשת סימ" לית במינהגו להציץ במעשי הוונות ולקוח" תיהן בכיתה-הגבוהה של אמו. הצצה זו איננה מציצנות מינית, כי אם התבוננות סקרנית במעשיהם ובטיבעם של הכריות.

בית שבו גידלו אותו, ואף רוצח את האשה הזקנה שטיפלה בו. לבסוף הוא מחלל, ובצורה מוזעזעת, גם את אהבתה של ססי, בתו של הולסט, שבה הוא מאוהב בכל-ידיעתו, בלי להתחשב בכאב שהוא גורם בכך גם לעצמו.

אבל המאפיין העיקרי של פראנק הוא הירי, זאב בורד". פראנק הוא הצופה הבלתי מעורב מהצד, אדם המתבונן בחיים יותר מש" הוא משתתף בהם. ררך קיום זו מומחשת סימ" לית במינהגו להציץ במעשי הוונות ולקוח" תיהן בכיתה-הגבוהה של אמו. הצצה זו איננה מציצנות מינית, כי אם התבוננות סקרנית במעשיהם ובטיבעם של הכריות.

ז'ורז' סימנון: גבר של ממש

אבל פראנק מוכן, כאמור, ללכת עד הסוף ולו השיל את כל יוקותיו. כך, לאחר שהוא עו" שה מעשים המנתקים את זיקותיו לחברה המ" הוגנת, ולאחר שהוא מתנהג בצורה המביאה לדחייתו גם על-ידי חבריו בעולם התחתון, הוא מבקש להיאסר ולהישלח לכלא. וגם לא" חר בידורו בכלא נמשך תהליך ניתוקו, של" כים שלבים, עד כי רומה לעיתים שאין קץ לזיקות הקשורות אדם לעולם החיים, ושמהן הוא עשוי, אם הוא בר-מזל, להינתק. ותוך כדי ולאחר השלת קשריו, מגלה פראנק את עצמו ואת התשובה לשאלה המוסרית המרכזית: למה יש ערך ולמה אין?

כך, הוא מתבונן — עתה, כאשר בשלול התנאים הדרושים להתבוננות אמיתית — מבצע לחלון חדר-הכידור שלו ככלא באשה רחוקה, הנראית לו בגודל של בובה, התולה חיתולים, וחושב: "אישם בעיר, יש איש ההר" לך מרי בוקר לעבודתו מתוך ידיעה וודאית, שימצא את האשה הזאת מחכה לו כערב, ואת הילד כעריסתו, ואת המיטה עם ניחוח שני" הם." בזה מגלה פראנק את עצמו כ"איש מיש" פחה" מטיבעו, כאדם הכמה לדברים הנחש" בים כערכים בעיני החברה הבורגנית המהוג" נת. הוא לומד לדעת כי הדברים החשובים באמת הם בית חם, אשה וילדים, בניגוד לכל מה שחשב עד כה, וכן דברים פשוטים כמו חום, שינה ואוכל, החסרים לו כליכר בכלא.

לבסוף מודה פראנק גם בהערכתו ובה" בתו להולסט ולססי, ובמיוחד בריגשותיו כל" פי הולסט. בזמן שבו חי מחוץ לכלא האמין פראנק שהוא בו להולסט, בשעה שהאמת היא שהוא אוהבו מההתחלה. כעת, בכלא, לומד פראנק כי "קורם-כל עליך לכבוש את פינתך, להיטמן עמוק בפינתך." זהו ה"אני-מאמין" של הולסט, אשר "רומה היה שמעולם אינו מביט באיש זר ואינו מעוניין בשום דבר מחוץ לקופסת האוכל העשויה פח, שהוא נושא תחת רועו." בניגוד לפראנק הצעיר, הולסט מגלם בחייו סיגנון נכון של ניתוק מהסובב. הוא חי לבד עם בתו ומטפח את ביתם המש" תף. איש אינו בא לבקרם והוא אינו יוצא לבי" קר איש. הולסט עובד, עומד בתור לרכישת

התבוננות כלתי-מעורבת זו בכניי-אדם וכ" אחרותיהם נתפסת בעיני סימנון ופראנק גם" יחד כצורת-היקום האידיאלית. לכן שניהם בוים לאנשים המשתייכים למחלתר האנטי" נאצית, אם כי, תיאורטית לפחות, גם צורת-ה" קיום שלהם היא גברית. אנשי המחלתר הם בניי-אדם שייכים ומעורבים, בשעה שסימנון וגיבוריו כספר, פראנק והולסט, בוים להש" תייכות ולמעורבות החברתית. גבר אמיתי יש לו חשבון אף ורק עם עצמו, והוא יתמודד עם גורלו פניס-אל-פנים לבדו.

ערך הקירבה

בתחילת דרכו בעולם המבוגרים רואה פראנק בפרד קרומר דוגמה מופת. סיפוריו של קרומר על הגברים והנשים שרצה, מקנים לפראנק את ערכי העולם התחתון, השוללים את ערכי החברה המהוגנת, והוא נהג לאורם.

אין? כלומר, רק הריחוק וההתבודדות עשויים להביא אדם להארה. אבל, כפי שאראה בהמשך, ההינתקות איננה אידיאל חרימשמעי או, ליתר דיוק, סופי, בעיני סימנון. קריאה מלאה כספר מגלה כי ההינתקות מכל קשר, לאדם, לדבר או לרגש, נתפסת בעיני סימנון כצורת-הקיום האידיאלית, בעיקר משום שהיא מהווה תנאי-מוקדם הכרחי לא רק לגילוי-עצמי, ולא רק למציאת התשובה לשאלה: מה חשוב ומה לא חשוב, אלא גם לגילוי המלא של ערך המגע.

סימנון מתאר את הגבר האידיאלי בספר בעזרת השוואות בין רמויות גבריים שונות. כך, סיגנון-החיים של פראנק מעומת עם סיג" נוף-החיים של ירדו פרד קרומר. צורת-החיים של קרומר מעומתת מצידה עם זו של הולסט. התנהגותו של הקצין הגרמני, המכה בסרגל בפניו של פראנק לאחר שהלה נאסר, מעומ" תת עם ההתנהגות המאופקת והמחושבת של החוקר הקשיש בכלא, וכן הלאה. באמצעות מסכת השוואות זו מצייר סימנון את דיוקנו של הגבר האמיתי, וכך יוצא שפראנק, הולסט והחוקר הקשיש ככלא הם הגברים האמיתיים